

„... önmagunk ismerete híján képzeletünk ellenünk fordulhat”

BESZÉLGETÉS KARÁTSON ENDRÉVEL SZÉKELY BOLDIZSÁRRÓL

„Kezdetben voltam én, aztán elképzelve Székely Boldizsárt, aki úgy hitte, hogy él.” – írja Székely Boldizsár halála c. novellájában. Milyen külső és belső körülmények indították erre az alakteremtésre?

Három évtized múlt el e novella születése óta. Régészeti vállalkozásra bíztat a kérdés. Megtalálni valamit, ami ma már számomra nem időszerű, de ami nélkül nem írnék úgy, ahogyan ma írok.

1966 augusztusában a bécsi Nationalbibliothekban kutattam. Tízéves párizsi honosodásom után a hajdani császárváros monarchikus otthonossága ellenérzést váltott ki belőlem. Minden száműzött, menekült vagy emigráns szembesül ezzel az élménnyel. Engem történetesen a Kék-Duna partján fogott el az otthon idegenségének érzése. Ez az áldatlan, skizofrén állapot, melyet Freud az *unheimlich* szóval jellemzett, lehet egy író számára áldott állapot. Nekem ehhez ürügyül szolgált egy irgalmatlan, éjszakai zivatar, mely éppen akkor tört ki, amikor a legfelső emeleti szállodaszobámban aludni szerettem volna. Hiába próbáltam viaszdugóval betömni fületem, fejemet nagypárna alá gyűrni. Szemhéjamon belül is vakítottak a villámok, velőmet rázza a mennydörgés. Éktelenül felháborodtam helyzetemen, a kiszolgáltatottságon, az elidegenedettségen, végső soron az igazságtalanságon. Agresszivitásom ellentámadásra lévén programozva, be akartam rettenetesen húzni a rámtámadó erőnek. Fizikailag és metafizikailag. Írás tudja a kettőt közös nevezőre hozni.

Székely Boldizsár az emberi lét által bennem kiváltott méltatlankodás szülötte. Évek óta akkor Székely Boldizsár álnéven írtam az emigrációban. De a névből novellafigura akkor lett, amikor botrányhősre lett szükségem. Lázadtam a teremtés, lázadtam a Teremtő ellen. Vallásos tapasztalatom Luciferén kívül nem volt. Nem mintha nem tudtam volna élvezni az életet a maga változatos gyümölcseivel, de gondolatilag elfogadhatatlannak tartottam. Tökéletlenségén túl zavart az is, hogy a tökéletlenség hallgatólagosan mindig szembeállítódik valami eszményi helyzettel, aranykorral, félnótás teleológiával, amelyről azt kell feltételezni, hogy nem tökéletlen. Az élet idétlen hiányai körül zajló rongyrazás, önbecsapó szemfényvesztés a képtelenség magasiskolájának rémlett. Rá akartam húzni a vizes lepedőt, pofájába kiáltani a nagy ünnepeltnek hiányérzeteimet. Nem kívántam magamat sem kivonni az általános leértékelésből. Sőt gyanítottam, hogy kifogásaim meggyőzőbben hangzanak el, ha személyem köré csoportosítom a vádeljárást.

Kapóra jött az a romantikus tétel, hogy az író és alkotása voltaképpen metaforája a Teremtőnek és a teremtésnek. Székely Boldizsár megtestesítette mindkettőt, úgy is mint az én teremtményem, úgy is mint az általa jegyzett novellák Teremtője. Így aztán minden vádja, melyet ellenem, Karátsón Endre ellen emelt, visszahullt az ő fejére.

Milyennek képzelte el Székely Boldizsárt? Mennyit vett át saját magából, és mennyit kapott idegen modellektől?

Ártatlan bűnösnek groteszk tükörijátékban elbeszélve. Ő volt az én visszfényem zsugorító torzításban. Egyéb személyleírást bajosan adhatnék róla. Székely Boldizsár egy tevékenyen szenvedő léthelyzetet képviselt, belvilága pedig egybeesett teremtményeinek, a novellafiguráknak összességével. Székely Boldizsár a teremtés problémájaként jött világra, és azért hunyt el, mert ez a probléma, legalább is monoteisztikus távlatban megoldhatatlannak bizonyult. Hadd emlékeztessenek arra, hogy létrehozásához anya segítségét nem vettem igénybe, aminthogy ő sem használta fel alakjainak világra jöveteléhez a női biológia szelíden viharos csínjait-bínjait. Ebből a szempontból a novella minden szereplője gondolati rémtörténetben mozog.

Köztudomású ma már Magyarországon is, hogy az intellektuális teratológia kedvelt motívuma a borgesi fantasztikumnak. Én francia fordításban fedeztem fel magamnak a virtualitások argentin mesterét, Schopenhauer egyik legeredetibb irodalmi helytartóját, aki a *principium individuationis* egyidejű állítására és tagadására alapozta elbeszéléseiben a látszatvilágok szédületét. Mikor 1958-ban egy évfolyamtársamtól kölcsön kaptam a *Ficcione*-st, egy csapásra megvilágosodott bennem, hogy miért viszolygok régóta az ún. ábrázolásra buzdító esztétikától, miért émelygek a realizmus kritikátlan istenítésétől, elméleti megerősítést hozott ez az olvasmányélmény és tetőzte ezt azzal az élvezettel, hogy megnyitotta a látszattal való játékhoz vezető utat. Azt is mondhatnám, hogy a visszavezető utat, hiszen a látszattal való játék a gyerekkor egyik legtermékenyebb művészi megnyilatkozása. Mikor ilyen vagy olyan ideológia kisajátítja az irodalmat és haszonelvűen a saját szolgálatába akarja állítani, ebben a hatalmi visszaélésben a legálnokabb az, hogy a játék géniuszát többnyire száműzi az alkotásból, illetve, hogy ráerőszakolja a komolyságot olyasmire, ami játékos még akkor is, ha tragikus. Borges fegyverezte fel tudatomat ahhoz az esztétikai választáshoz, amelyhez Magyarországon még Kosztolányi adott tervet. Tükörijáték, labirintus, álom az álomban, mértani ábrák és szerkezetek megfelelése, mindezek a gyanús bűvészkellékek nélkülözhetetleneknek bizonyultak, mihelyt a látható és a láthatatlan, a külső és a belső közti határ elmosódott. Mihelyt egy képzeleti esemény lepörgetéséhez a valóság ismertető jegyei kíváncskoztak. Mihelyt egy metafizikai véleményt, mint pl. a teremtés kritikáját, lélektani eseményként akartam színre vinni.

Elég az hozzá, a Borgesszel való ismerkedés nagy eseményt jelentett az irodalommal való kapcsolatomban. Ennek emléket kívántam állítani a „Székely Boldizsár halálá”-ban. Pusztító és önpusztító indulataimat úgy dramatizáltam itt, mintha Borgest idézném.

A Székely Boldizsár-novellákban valamiféle idegenségérzés fedezhető fel főmotívumként. Ez a szerző életéből következik?

A jelképet olyan nagyra faragtam, hogy csak a vak nem látja. Egyes szám első személyben Karátsón Endre írója és elbeszélője Székely Boldizsár történetének, aki szintén író, és azt lobbantja alkotójának szemére, hogy őt megteremtette, de anyát nem teremtett neki. Kicsit melodramatikusan hangzik a vád: a legtöbb magyar író összeecsinalja magát, mihelyt úgy érzi, kihullott a nemzetközösség fészkeéből. Velem is ez történt. Politikai emigrációban publikáltam első kötetemet, szövegeit a hazától távol hoztam létre. „Anyá” nélkül. Tudatomban ott terpeszkedett a rögeszme, hogy magyar író a honi magyarsághoz szól, hogy magyar író csak a honi magyarság képes érteni, értékelni. Nem tartoztam soha a honvágasok közé – gyakorlatban Magyarország szerintem jelen van mindenütt, ahol magyar nyelvi tudatban megtestesülhet –, de íróként nem eresztett a kisebbségi érzés, csikart az önsajnálát, hogy jaj, de keserű kenyér az osztályrészem. Így fedhette egymást az emigrációba szorult, álnévviselésre kényszerült magyar író és a nőtlen, szadista Teremtő kényének kiszolgáltatót emberi teremtmény képze. Így ebben a kötetzáró történetben metszhette egymást az új, idegen környezet tapasztalata és az egyetemesebb elidegenedése.

Mindez meglehetősen negatívan hangzik, de nyilván érdemes a negatívumban rejtőző pozitívumról is szót ejteni. Ez esetben is *nomen est omen*. Jellemző az álnév választása időben jóval azelőtt, hogy az álnévből novellahős lett. Székelyt családi származásom miatt szemeltem ki, Boldizsárt pedig, „aki szerecsenkirály”, azért, mert ő a tudat fennhatóságának alá nem vetett tartományok küldötte. Az igazi idegen, az árnyék, aki éjjel-nappal hűségesen velünk tart, a gondosan rejtegetett ismeretlen, aki lehetővé teszi, hogy teljesen soha ne legyünk kiismerhetők, egzotikus ószeresünk, lidérces órákban kormányosunk, felderítőnk egy más világon – a kifejezés mindkét értelmében. Boldizsár szívesen sompolygott át az ósválami bozótosába, élvezte azt is, ha egy hétköznapi cselekvés látszatából kibonthatta annak archaikus mását, azt kedvelte, ha az olvasó elbizonytalanodik, ha lába alatt inog a talaj, és azon kapja magát, hogy nem ott van, ahol gondolja. Ez is okozza hát az idegenség-érzést, csak másfelől, másféle színezettel. Nem én voltam az első tollforgató, akit a földrajzi területenkívüliség elsegített az öntudatlan partjára – a mediterrán francia Camus például a barokk Prágában egy savanyú uborkába harapva döbbsent rá az „abszurd”-ra, – de az én esetemben is lejátszódott e jellegzetes folyamat, és szá-

momra annál izgalmasabban, mert egybeesett időben Freud és Jung műveinek olvasásával. Észrevétlenül eljutottam oda, hogy amit elbeszélék, az ugyanúgy idézi fel a tapasztalati valóságot, mint a kendőzött virtuálist, személyesen mitikusat. És hogy mindkettőt ugyanazon a nyelven mondom, mondhatom el. Szemben és érzékenyebb olvasóiméban ez a kettőződés többletet hozott. Nem tudom, hogyan alakult volna írói szemléletem, ha Magyarországon rekedek. Annyi mindenesetre biztos, hogy az idegenbe szakadás árán a személyiség távlatait szabad játéktérként közelíthettem meg. Ebben a közelítésben Székely Boldizsár meghálálhatatlan közvetítő szerepet játszott. Drága íróársam. Örök világosság fényeskedjék neked.

Székely Boldizsár alakjának megteremtésével nem ért véget az alak-kettőztetés. Mi kényszerítette Székely Boldizsárt arra, hogy megteremtse Zaprilogovánt? Van-e határa az akakteremtésnek?

Azt hiszem, ezzel a kérdéssel az elbeszélő műfaj alkotás-lélektani rugójához érkezünk. Mikor Székely Boldizsár meghalt, a Karátson Endrének nevezhető narrátort egy belső hang így vallatja: „Mi szükséged van erre a nyomorultra?” Mivel a szöveget a teremtés, a Teremtő elleni felindulásomban írtam, a kérdést önmaga megduplázásával metafizikai irányba tereltem el. „Mi szükséged van rám az én írómnak?” von vállat Karátson Endre, Székely Boldizsár Teremtője. Ez egyúttal a novella utolsó mondata. Feltételezem, hogy az olvasó, ha sikerült belelovalnom a helyzetbe, felfortyan Karátson Endre ellen, hogy milyen ocsmány bélféreg is ő, és ha megfordul fejében, hogy neki, mármint az olvasónak is van írója, akinek ő végső soron áldozata, akkor azon mérgeződik meg, hogy az a bélféreg vele is kibabrá. Netalán még kiabál is magában az olvasó, hogy abzug, le vele. A naivabb fajta olvasóról elképzelhető, hogy a metafizika tagadásában iparkodik lelki békéjét megtalálni. A gyanakvóbb fajtának viszont eszébe jut, hogy a szó szoros értelmében írói alkotásról van szó, és hogy a „mi szükséged volt rá?” kérdésre a kézenfekvő válasz narratológiai: Azért kellett ő, hogy a genesis zsákutcába vezető paradoxonáról elmondhassam ezt a történetet; azért volt rá szükségem, hogy kitapasztaljam, mi sorsra jut az a novellaíró, aki testőr nélkül, egyes szám első személyben bemerészkedik szereplőinek másvilágába.

Kafka egyik elbeszélés-töredékében, a *Lakodalmi készülődés falunban* felidézik egy „felöltözött test”-et, melynek szerepe az, hogy az író/a történet főszereplője helyett kitegye magát a veszélyes küldetésnek. Bajos ennél lényeglátóbban fogalmazni. Székely Boldizsárnak, aki az én álcám volt, szintén álcára támadt szüksége, mikor a lelkek egyesülésének, az *unio mysticának* próbálta szédületét és kudarcát történet segítségével átélni – evilágon és természetesen a mennyei Szenior kizárásával. Ennek az örületbe hergelődő álcának Zaprilogován lett a neve. Ahányszor egy író, aki a mazochizmusra görbén néz, meg-

oldatlan, feltérképezetlen helyzetet akar amennyire csak lehet ép bőrrrel megtestesíteni, annyiszor nevet ad egy alakmásának mondván neki: no, dudás, menj te a pokolra. Amíg megoldatlan, feltérképezetlen helyzetekkel Dunát lehet rekeszteni, az alakmás teremtésnek sincs határa.

„Eltűnik a különbség élet és irodalom között.” – írja Székely Boldizsár novelláiról. Az író és hőse, valóság és fikció közötti különbségről van szó?

Első jelentésben és szöveggörnyezetében úgy olvasom a mondatot, hogy ha Székely Boldizsár terve sikerül, vagyis ha sikerül anyát teremtenie magának, akkor eltűnik a különbség élet és irodalom között. Az életben ugyanis mindenkinek van anyja élménye. Ha van ilyen Székely Boldizsárnak is, akkor többé nem különbözik mindenkitől. Többé nem lehet író sem, mert az író nem olyan, mint a többi ember. Nem arról van szó, hogy jobb vagy rosszabb, hanem arról, hogy különbözik. Különbözik a többi írótól is. Mivel én Párizsban lettem íróvá, a mondat a hatvanas években arra is célzott, hogy ha tudnék valamilyen formában hazát teremteni magamnak, nyilván abbahagynám az írást. Nem kellene írásban szüntelenül hazát teremteni magamnak.

Kezdő koromban elég sokat ógtam-mógtam az íróvá levésen. Nem tartottam magamtól értetődőnek. Annál inkább rákérdeztem, mert Franciaország, ahol éltem, élek, szívesen töpreng az irodalom ontológiáján. Egyúttal persze a többi emberhez való hasonulást sem tartottam magától értetődőnek. Ha alaposabban elolvasom a szöveget, felfigyelek arra, hogy Karátson Endre, az elbeszélő író nem állítja be tragikusnak Székely Boldizsár halálát. Ő nem toporzékol gyerekesen amiatt, hogy anyátlan árva. Ő inkább szükséges rossznak tartja a kínos halálesetet. Elképzelhető az is, hogy csupán az alkalomhoz illően vág zavart képet. Voltaképpen elégedett, sőt büszke. Elvégre nem volt semmi teljesen egyedül megteremteni az elhunytat, aki míg élt, minden nyűgösködése ellenére joggal hihette, hogy él. A párizsi Bibliothèque Nationale-ban hosszú évekig külön Székely Boldizsár katalóguscédula tanúskodott ennek az írónak létezéséről. Ez esetben hol volt a különbség valóság és fikció között? Tétélezünk fel egy olyan olvasót, aki a Bibliothèque Nationale-ban kutató munkáját azzal kezdi, hogy kikéri Székely Boldizsár művét. Mikor kiderül, hogy ez a szerző csupán fikció, fentemlített olvasó joggal következtethet arra, hogy a katalógusban szereplő sok százezer többi szerző is képzelt figura. Ha Önöket, eleven, valóságos embereket valaki merő agyémnek fogja fel, ezen nyilván felháborodnak Önök. De gondoljanak csak bele, „a világ az én képzetem” szemlélet, a Platón- és Berkeley-féle idealizmus milyen formagazdagsággal ajándékozta meg a művészetet. Vagy vegyék példának az irodalom elnyűtt látáshatárát. Azt az elvárást, hogy tegye az író valósággá a fikciót. Egy idő után a művészi valóság rögeszméje a könyökén jön ki. Bezzeg ha azt mondja, legyen az író jóvoltából a valóság olyan, mint a képzelet. Kérem, gondoljanak bele.

Karátson Endre és Székely Boldizsár nem ok nélkül dörzsölte egymás markát. A maguk szerény módján ők is hozzáadtak valamit ehhez a vigasztaló távlatához.

A novellákban olvasható élmények, érzések, kalandok alapján felmerülhet a kérdés: ismerhette Székely Boldizsár Esti Kornél történeteit?

Ismerte és szerette. De Esti Kornél nem volt kizárólagos olvasmánya. Teremtőjének hatása alatt sokat olvasott. Ismerte az Amphytrion motívumot és színpadi változatait, ismerte Plautus Menaechimjét, ismerte a Tévedések Vigjátékát, Guildenstern és Rosenkrantz felcserélhetőségét, a romantikus Doppelgangert, Jean-Paul Richterét, E. T. A. Hoffmannét, Kleistét, a Poe, Gogol, Dosztojevszkij, Stevenson, Wilde, Maupassant tollából született alakmásokat, Kafka duplumait, Babits szerény Gólyakalifáját. Nem volt persze ismeretlen előtte Goethe Prométeusza, a Gólem, Pygmalion vagy a Nácisz története, stb. Borges *El Hacedorja*. Miközben ugyanis Székely Boldizsár novelláit írta, Teremtője két doktori értekezéssel dolgozott: a másodiknak, az ún. „kiegészítőnek” „Edgar Allan Poe és a Nyugat íróinak kapcsolatai” volt a témája. Ennek keretében olvasott a Teremtő angol és német nyelvű akadémikus dolgozatokat is a kérdésről; a francia egyetem csak 1968 után kezdett el érdeklődni az alteregó iránt mozgósítva antropológiát, pszichoanalízist, mítoszkritikát. Akkorra viszont Székely Boldizsár már meg is halt. Amikor született, a hatvanas évek elején, leglényegesebb tudomása az alakmásról végeredményben az volt, hogy ez a megkettőződés európai hagyomány, a fantasztikus irodalom egyik kelléke, ígéretes iránytű az alany tárnáinak bejárásához, és ezekben borzongatóan szórakoztató alkalom az eltévedéshez. Teremtője nem tudta még, mi fán terem a posztmodernizmus, személyes megfigyelése alapján vélte úgy, hogy a világirodalom szabadon felhasználható, ha az írónak sikerül kritikusan alkotó kapcsolatba kerülni vele.

Azért is teszem ezt a kis kitérőt a könyvtárban, hogy érzékeltessem, Székely Boldizsárhoz több figura jóval közelebb áll, mint Esti Kornél, aki a polgár-bohém irodalom-élet szembeállításáról dobbant, míg az én alakmásom a Teremtő-teremtmény kiszorítását kezdeményezi. Kosztolányinál a nyitó szöveg szerint teljes az egyidejűség, Székely Boldizsár léte pedig Teremtőjének előzetes létét erősíti meg. Hogy éppen ez a feszültség került nálam előtérbe, ez, úgy vélem, érzelmi helyzet és alkat kérdése. Ez utóbbi teszi, hogy a Székely Boldizsár által jegyzett novellákban pl. az anyakép metaforái találhatók központi helyen, kezdve az uszoda magzatvizétől. A haláltól vagy a felnőtté válástól való félelem viszont nemigen lelhető fel.

És még valami. Kosztolányi már beérkezett íróként szólította munkatársul Esti Kornélt, akire a szokatlanság, furcsaság, anarchia felvillanyozó szerepét osztotta. Székely Boldizsár viszont egy kezdő író lehetőségeivel kísérletezett, azt tapogatta, egyáltalán lehet-e író belőlem, és ha igen, milyen forrásokból

érdemes merítenem. Az ő segítségével fedeztem fel, hogy valójában nem létezik alkotójának alanyiségától független novellafigura, bármennyire élethű is az ábrázolása, és hogy minden szereplő, akit egy szerző megjelenít, igazából a tudatos énjén megkettőző árnyék-éből lép elő. Miután Székely Boldizsár felvezetett a mélység színpadi magaslatára, küldetése véget is ért. Nem volt többé szükség rá. Neki azt köszönöm, hogy Teremtőjének felfedte az elbeszélő alkotás egyik alapelvét, melynek segítségével aztán a Teremtő egyedül is elboldogult.

Kosztolányit azért nem lehet egykönnyen leírni. Neki a stíluseszmenyt köszönöm, a törekvést a kifejezés pontosságára, választékosságban, műgondban is rejlő varázsára. Ami nem jelenti azt, hogy vetélkedni merészkednék az ő tökéletességével. Szemléltetésképpen csupán arról van szó, hogy nem kezdtem el vartyogni, hápogni, csuklani, lefolyóként bugyborékolni, amire pedig csábíthatott volna az árnyvilág hozzácsatolása a láthatóhoz. Próbáltam inkább a kettő együttesének esztétikumán dolgozni.

Minek nevezhetnék Székely Boldizsárt, ha kategóriákat akarnánk felépíteni: elvont realistának, szürrealista bölcselőnek, pszichológizáló romantikusnak, vagy esetleg valami másnak?

Hadd emlékeztessenek rá: Székely Boldizsár azért jött világra, mert szűknek bizonyult minden kategória. Netalán belekényszerítik ilyen Prokrasztész ágyba, ő megint belehal. Csak nem akarnak Önök véres kézzel távozni az interjú színhelyéről?

Ezek a novellák a pikareszk történetekre hasonlítanak látszólag – utazások, kalandok, élmények jelennek meg bennük –, de a külső eseményesort egyre inkább a belső történés váltja fel. A próza változásának természetes folyamatát követi ezáltal?

Olyan tágas használata ez a pikareszk fogalomnak, hogy már nem különbözik a novella a fogalmától. Számomra a szorosabb értelemben használt pikareszk (a XVI. századi spanyol eredetű) nem választható el a feudális természetű alávetettségétől, a lopós koldusságtól, a lerázhatatlan szolgasorstól, sőt a „nem tisztavéruiségtől” és mindezzel perelve a társadalmi érvényesülési vágytól. Talán egy parodisztikus kivételtől eltekintve a Székely Boldizsár által jegyzett történetek másfajta elidegenedési körben zajlanak. Legfeljebb az közös bennük a pikareszkkal, hogy a realista részletek metaforái valami más vetületnek. A pikareszk esetében ez általában a könyvtár, hiszen *Lazarillo de Tormes* vagy *Guzman de Alfarache* kalandjai a maguk korának egész irodalmi műveltségét idéző humanisták vetették papírra, Székely Boldizsár írásaiban pedig az események mindinkább a személyiségnek konfliktusba keveredő vetületei felé közvetítenek. Talán annyiban lehet ezt a próza változásának természetes folyamatához kötni, hogy a novellafigura általában nem hordozója gazdag lélektani tartalom-

nak, s valójában ő csak tétje, nem mozgatója a történéseknek. Pontosabban, ideig-óráig sikerül némi önállóságot, valóságot felmutatnia, de sorsáról mindig a szerkezetben rejlő, éppen időszerű identitásválság egymással küszködő erővonalai döntenek. Egy novellából bajosan lehet kiolvasni valamilyen tudatos emberi cselekvés diadalmára komponált himnuszt. Ha rövid műfajban a szerző ragaszkodik a realista szemlélethez, ez a szűklátókörűség könnyen kedélybeteggé teheti az olvasót. Viszont lehet a novella szellemileg pezsdítő forma, ha az olvasó azt érzi, hogy a felszín mögött sejlő homályt faggatva önnön mélylélektanába is felderítő útra indul. Valami olyasmit ismert fel Székely Boldizsár, hogy a novella jelentősége nem annyira a világ, mint önmagunk megismerésében rejlik. Ezt a tanulságot mindmáig szívlelem.

Játék, absztrakció, irracionalitás – otthonos fogalmak ezek Székely Boldizsár írói világában. Alkati vonzódás ez vagy kordivat?

Amíg ő írt, azt hitte, önmagával folytat párbeszédet. Mikor meghalt, rá kellett jönnöm, hogy hangját együtt hallatta a kor roppant szavalókórusával. Ennek persze inkább a modernista oldalával. Mondjuk úgy, a magyar nyelv volt az otthona, a nyugati modernizmusban talált közösségre.

Székely Boldizsárnak mindössze nyolc novellája jelent meg nyomtatásban. Ezek alapján mondhatunk-e alapos értékítéletet az „életműről”?

Bajosán. Szándékát, erőfeszítésének irányát viszont lehet tudatosítani. Hadd térjek vissza valóság és képzelet kapcsolatára. Székely Boldizsár olyan korban írt, amikor Magyarországon külföldi megszállók politikai hatalma azt erőltette, hogy a képzelet ne legyen több a valóságnál: ez van, ezt kell szeretni, terjesztették akkor a mondást az 1956-os robbanás után, mely épp ellenkezőleg, a valóságot a képzelethez akarta igazítani. Székely Boldizsár 56 örökségét vitte tovább nem politikai szónoklatokban, csupán írói gesztusban. Nem érte meg a párizsi 1968-as mozgalmat, de nyilván nem lett volna idegen tőle az „uralkodjon a képzelet” jelszó. Talán meg lehet szavazni neki némi egyetemességet. Saját kárán tanulva legfeljebb azzal a megszorítással élt volna, hogy önmagunk ismerete híján képzeletünk ellenünk fordulhat. Állíthatjuk-e, hogy törekvései, felismerései ma már nem időszerűek?

Ő maga viszont nem támasztható fel. Hajdani szöveg, hajdani probléma. Székely Boldizsár nyugodjék Karátson Endre emlékezetében. Feltéve, hogy Karátson Endre létezik, és nem álnév csupán.

Párizs, 1996. ápr. 3.

Erdélyi Erzsébet – Nobel. Íván